УДК 821.III(73)-3.09“19”

Юлія Лисанець
ORCID iD: orcid.org/0000-0003-0421-6362
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов з латинською мовою та медичною термінологією, Українська медична стоматологічна академія,
вул. Шевченка, 23, 36011, м. Полтава, Україна
julian.rivage@gmail.com

ХУДОЖНЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ХВОРОБИ В ЛІТЕРАТУРНО-МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ ПРОЗИ США

У статті досліджено особливості наративної репрезентації топосу хвороби в американській прозі XX століття. Простежено механізми художньої концептуалізації хвороби у літературно-медичному дискурсі на прикладі творчості Фланнері О’Коннор (збірки оповідань «A Good Man Is Hard to Find and Other Stories» (1955), «Everything That Rises Must Converge» (1965)) і Джона Андайка (роман «The Centaur» (1963)). Показано, що досвід хвороби стає особливим способом оприявнення авторської свідомості в художньому тексті і потужним джерелом саморефлексії, знаходячи продуктивне образне втілення крізь призму поетики морбідності.

Ключові слова: *літературно-медичний дискурс, проза США, література XX століття, топос хвороби, наратор, рецепція.*

В статье исследованы особенности нарративной репрезентации топоса болезни в американской прозе XX века. Прослежены механизмы художественной концептуализации болезни в литературно-медицинском дискурсе на примере творчества Фланнери О’Коннор (сборники рассказов «A Good Man Is Hard to Find and Other Stories» (1955) и «Everything That Rises Must Converge» (1965)) и Джона Андайка (роман «The Centaur» (1963)). Показано, что опыт болезни становится особым способом проявления авторского сознания в художественном тексте и мощным источником саморефлексии, находя продуктивное образное воплощение сквозь призму поэтики морбидности.

Ключевые слова: *литературно-медицинский дискурс, проза США, литература XX века, топос болезни, нарратор, рецепция.*

The article examines the features of narrative representation of the topos of illness in the 20th century US prose. The mechanisms of artistic conceptualization of illness in the literary and medical discourse have been traced as exemplified by the literary works of Flannery O’Connor (collections of short stories «A Good Man Is Hard to Find and Other Stories» (1955), «Everything That Rises Must Converge» (1965)) and John Updike (novel «The

© Лисанець Юлія, 2018

Centaur» (1963)). It has been shown that suffering from a disease becomes a special way of expressing the author's consciousness in the literary text and a powerful source of self-reflection, finding a productive figurative embodiment through the prism of morbidity poetics.

***Key words**: literary and medical discourse, the US prose, the 20th century literature, the topos of illness, narrator, reception.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Хвороба – глибоко екзистенційний, межовий стан, у якому людина з особливою гостротою усвідомлює свою вразливість, скороминущість і скінченність. Цей стан є невід'ємною частиною соматичного досвіду і водночас найважливішою умовою його формування (Нагорная, 2011: 112). **Мета** статті – проаналізувати риси наративної репрезентації топосу хвороби в літературно-медичному дискурсі на прикладі творчості двох американських письменників, які страждали на аутоімунні захворювання. Матеріал дослідження – прозовий доробок Фланнері О'Коннор (збірки оповідань «A Good Man Is Hard to Find and Other Stories» (1955), «Everything That Rises Must Converge» (1965)) і Джона Апдайка (роман «The Centaur» (1963)).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження медичного дискурсу художньої прози розкриває широкий дослідницький простір для сучасного літературознавства (Лисанець, 2018 (1); Лисанець, 2018 (2)). З-поміж фундаментальних складових літературно-медичного дискурсу важливе місце обіймає топос хвороби як стійка сюжетна формула, що відображає глибоко індивідуальний і водночас універсальний досвід людства. Як зауважує С.Зонтаґ, «хвороба – це темний бік життя й обтяжливе громадянство. Всі ми народжуємося з подвійним громадянством царства здорових і царства хворих. <…> принаймні на якийсь час ми стаємо громадянами іншого краю» (Зонтаґ, 2012: 5). О.Бандровська вказує на продуктивність дослідження «складного зв'язку між хворобою і реалізацією художнього задуму» на рівні поетики твору (Бандровська, 2016: 136). На думку В.Подороги, хвороба – це «первинна символічна матриця», у той час як художній твір – «це своєрідний символічний фільтр» (Подорога, 2006: 397), у який інкорпоровані різнопланові способи вияву авторського життєвого досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Топос хвороби займає одне з центральних місць у творчості Фланнері О'Коннор (1925–1964), яка хворіла на системний червоний вовчак упродовж останніх 12 років свого життя. Перш за все слід відзначити, що у прозі О'Коннор – представниці «південної готики», – персонажі сприймають хворобу як справедливий і доречний «інструмент божественного гніву» (Зонтаґ, 2012: 5), а покірність пацієнта є запорукою порятунку. Так, в оповіданні «The Lame Shall Enter First» персонаж, який страждає на клишоногість, категорично відмовляється від ортопедичного взуття, аргументуючи це

цитатою з Біблії: «Кульгаві увійдуть першими (до Царства Божого – Ю.Л.)», що й лежать в основі назви твору. Подібним чином в оповіданні «A Stroke of Good Fortune» персонажі переконані, що «Після тривалої хвороби <...> прийде щаслива доля!» («A long illness» <…> «will bring you a stroke of good fortune!») (O'Connor, 1971: 96).

Романтизація хвороби сягає кульмінації в оповіданні «The Enduring Chill», де головний герой – не надто талановитий молодий письменника на ім'я Есбері, – переживає момент «всеочисного страху» («purifying terror») усвідомивши, що буде змушений страждати від бруцельозу до кінця своїх днів. Прикметно, що більшу частину твору Есбері переконаний, що смертельно хворий, і фактично насолоджується своїм становищем. На думку головного героя, саме таким чином – замолоду і драматично, – має померти творча людина. Саме рання смерть повинна стати для головного героя зручним виправданням браку таланту. Коли ж йому повідомляють, що хвороба не смертельна, Есбері не відчуває нічого, окрім розчарування. Лікар буквально знищує егоїстичні сподівання протагоніста: «Nothing about Asbury stirred except his eyes. They did not appear to move on the surface but somewhere in their blurred depths there was an almost imperceptible motion as if something were struggling feebly. Block's gaze seemed to reach down like a steel pin and hold whatever it was until the life was out of it» (O'Connor, 1971: 381). Не менш цікавим є сприйняття хвороби у наративі лікаря, коли той повідомляє про діагноз і сприятливий для пацієнта прогноз: «He raised his hands over his head *in the gesture of a victorious prize fighter* and let them collapse in his lap as if the effort had exhausted him» (O'Connor, 1971: 381). Як бачимо, спортивно-войовнича метафорика у поведінці лікаря свідчить про «романтичне бачення медицини», яке полягає у репрезентації лікарів «мисливцями на хвороби» (Мукерджі, 2017: 82). Наприкінці оповідання саме досвід хвороби дає Есбері шанс стати на шлях духовного просвітлення: «The old life in him was exhausted. He awaited the coming of new. <…> But the Holy Ghost, emblazoned in ice instead of fire, continued, implacable, to descend» (O'Connor, 1971: 382).

Джон Апдайк (1932–2009) неодноразово вводить у літературну площину власний досвід життя з псоріазом (Jackson, 2000). Так, у романі «The Centaur» (1963) наратор (п'ятнадцятилітній Пітер Колдуелл) гостро переживає зовнішні прояви цієї хвороби: «…my belly, as if pecked by a great bird, was dotted with red scabs the size of coins» (Updike, 1988: 52). Псоріаз як аутоімунне захворювання (пов'язане з порушенням функціонування імунної системи, яка починає атакувати власні здорові тканини організму) розглядається у романі як невід'ємний виразник внутрішнього «Я» героя: «Psoriasis <…> It was not a disease, because *I generated it out of myself*» (Updike, 1988: 52).

Пітер сприймає хворобу як покарання, як плату за своє благополуччя: «I had never broken a bone, I was bright, my parents openly

loved me. In my conceit I believed myself to be wickedly lucky. So I had come to this conclusion about my psoriasis: it was a curse. God, to make me a man, had blessed me with a rhythmic curse that breathed in and out with His seasons» (Updike, 1988: 53). Репрезентація хвороби як неконтрольованої сили здійснюється за допомогою метафор з рослинною семантикою: «...by September my chest and legs were clear but for a very faint dappling, invisibly pale *seeds* which the long dry shadow of the fall and winter would bring again to *bloom*. The curse reached its climax of *flower* in the spring; <...> the scabs <…> angrily ran together in a kind of pink *bark*» (Updike, 1988: 53). Внутрішні протиріччя хвороби героя полягають у тому, що Пітер соромиться власного тіла і водночас насолоджується проявами псоріазу на дотик: «Goosebumps stiffened the backs of my arms; I rubbed them briskly, and then like a miser luxuriously counting his coins I ran my palms across my abdomen» (Updike, 1988: 54). Зрештою примирення Пітера з власним тілом настає, коли його дівчина Пенні приймає хворобу як невід'ємну частину героя: «Then you don't mind it?», «Of course not. You can't help it. *It's part of you*» (Updike, 1988: 246).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Топос хвороби у наративному просторі художнього твору знаходить продуктивне образне втілення крізь призму поетики морбідності. У творчості Фланнері О'Коннор і Джона Апдайка хвороба концептуалізується як невід'ємне вираження внутрішнього світу героя; як божественна стихія, що покликана вивести персонажа на шлях духовного розвитку; і як потужне джерелом саморефлексії, а відтак – самосприйняття, самоприйняття і примирення людини з власним «Я». Дослідження особливостей концептуалізації та вербалізації досвіду хвороби в літературно-медичному дискурсі дає змогу розкрити глибинні механізми авторського світовідчуття і його відтворення у художньому світі, що зумовлює необхідність подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. Бандровська О. Ідентичність Іншого в англійському модерністському романі: тіло поза нормою крізь міждисциплінарні підходи. *Від бароко до постмодернізму*. 2016. Вип. 20. С. 134–140.
2. Зонтаґ С. Хвороба як метафора. СНІД та його метафори. Київ: Видавництво Жупанського, 2012. 162 с.
3. Лисанець Ю. Медичний дискурс художньої прози у колі сучасних літературознавчих досліджень. *Актуальні питання розвитку філологічних наук у XXI столітті: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м.Одеса, 23-24 березня 2018 р.). Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2018. С. 26–29.
4. Лисанець Ю. «По той бік стетоскопа»: дихотомія «лікар – пацієнт» та її деконструкція у сучасному літературно-медичному дискурсі.

Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Т. 29(68). № 1. С. 158–162.
5. Мукерджі С. Закони медицини: нотатки на полях невизначеної науки. Харків: Віват, 2017. 96 с.
6. Нагорная А. Метафоры тела и их роль в концептуализации болезни. *Вестник ЧелГУ. Серия: «Филология. Искусствоведение».* 2011. Вып. 56. № 20 (235). С.112–117.
7. Подорога В. Мимесис. Материалы по аналитической антропологии литературы. Том I. М.: Культурная революция, Логос, Logos-altera, 2006. 688 с.
8. Jackson R. John Updike on Psoriasis: At War with My Skin, From the Journal of a Leper. *J Cutan Med Surg*. 2000. 4(2). P.113–115. https://doi.org/10.1177/120347540000400215
9. O'Connor F. The Complete Stories. New York : Farrar, Straus and Giroux, 1971. 576p.
10. Updike J. The Centaur. London: Andre Deutsch Ltd, 1988. 306 p.

References

(Транслітерація)

1. Bandrovsjka O. Identychnistj Inshogho v anghlijsjkomu modernistsjkomu romani: tilo poza normoju krizj mizhdyscyplinarni pidkhody. *Vid baroko do postmodernizmu*. 2016. Vyp. 20. S.134–140 (ukr).
2. Zontag S. Khvoroba jak metafora. SNID ta jogho metafory. Kyiv: Vydavnyctvo Zhupansjkogho, 2012. 162 c (ukr).
3. Lysanets Yu. Medychnyj dyskurs khudozhnjoji prozy u koli suchasnykh literaturoznavchykh doslidzhenj. *Aktualjni pytannja rozvytku filologhichnykh nauk u XXI stolitti: materialy Mizhnarodnoji naukovo-praktychnoji konferenciji* (m. Odesa, 23-24 bereznja 2018 r.). Odesa: Pivdennoukrajinsjka orghanizacija «Centr filologhichnykh doslidzhenj», 2018. S. 26–29 (ukr).
4. Lysanets Yu. «Po toj bik stetoskopa»: dykhotomiша «likar – pacijent» ta jiji dekonstrukcija u suchasnomu literaturno-medychnomu dyskursi. *Vcheni zapysky TNU imeni V.Vernadsjkogho. Serija: Filologhija. Socialjni komunikaciji.* 2018. T. 29(68). # 1. S.158–162 (ukr).
5. Mukerdzhi S. Zakony medycyny: notatky na poljakh nevyznachenoji nauky. Kharkiv: Vivat, 2017. 96 s (ukr).
6. Nagornaja A. Metafory tela i ih rol v konceptualizacii bolezni. *Vestnik ChelGU. Serija: «Filologija. Iskusstvovedenie».* 2011. Vyp. 56. #20 (235). S.112–117 (rus).
7. Podoroga V. Mimesis. Materialy po analiticheskoj antropologii literatury. Tom I. M.: Ku'turnaja revoljucija, Logos, Logos-altera, 2006. 688 s (rus).
8. Jackson R. John Updike on Psoriasis: At War with My Skin, From the Journal of a Leper. *J Cutan Med Surg*. 2000. 4(2). P.113–115. https://doi.org/10.1177/120347540000400215 (eng).

9. O'Connor F. The Complete Stories. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1971. 576p (eng).
10. Updike J. The Centaur. London: Andre Deutsch Ltd, 1988. 306 p (eng).

Статтю рекомендовано до друку
доктором філологічних наук, професором,
професором кафедри світової літератури
Львівського національного університету імені Івана Франка

Мацевко-Бекерською Лідією Василівною

Стаття надійшла до редакції
9 вересня 2018 року

Юлия Лисанец
кандидат филологических наук, доцент кафедры иностранных языков с латинским языком и медицинской терминологией, Украинская медицинская стоматологическая академия,
ул. Шевченко, 23, 36011, г. Полтава, Украина
julian.rivage@gmail.com

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ОПЫТА БОЛЕЗНИ В ЛИТЕРАТУРНО-МЕДИЦИНСКОМ ДИСКУРСЕ ПРОЗЫ США

Yuliia Lysanets
Ph. D in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages with Latin and Medical Terminology, Ukrainian Medical Stomatological Academy,
23 Shevchenko Str., 36011, Poltava, Ukraine
julian.rivage@gmail.com

THE ARTISTIC REPRESENTATION OF THE ILLNESS EXPERIENCE IN THE LITERARY AND MEDICAL DISCOURSE OF THE US PROSE